

Братерська-Дронь М. Т. Кінофантастика: філософський аспект / М. Т. Братерська-Дронь. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. – 244 с.

Монографія Марини Братерської-Дронь «Кінофантастика: Філософський аспект» знаменує суттєвий поступ в українському кінознавстві, освоєння доти мало досліджених аспектів екранних мистецтв. Попри широку популярність жанру науково-фантастичного кіно, наявність навіть окремих телевізійних каналів на кшталт «Sony Sci-Fi», означений напрям тривалий час лишився поза увагою вітчизняних науковців. Українське кінознавство в цьому питанні цілковито повторювало підходи радянського, яке доволі послідовно оминало тему кінофантастики. Видані 1974 року студії Ю. Ханютіна «Реальність фантастичного світу: проблеми західної фантастики» на теренах СНД досі залишалися єдиною працею, присвяченою становленню, еволюції і проблемам цього жанру. в Україні за останні роки єдиним виданням, яке бодай почасти виправляло білі плями мистецтвознавчої думки, стала збірка рецензій німецьких науковців «Фільм жахів / Горор» (2008), упорядкована Володимиром Войтенком спільно з Урсулою Фоссен, оскільки драматургічно й за арсеналом засобів виразності фантастичні стрічки багато в чому перетинаються із фільмами жахів.

У сучасному світі вивчення кінофантастики є важливим сегментом культурного процесу. Більшість західних вишів запровадили відповідні

курси: «Науково-фантастичне кіно: утопії і дистопії» у Гуманітарній школі Ноттінгемського університету в Англії, «Науково-фантастичні фільми» в Університеті Сіетла в США, «Література і технологія: утопія, дистопія і наукова фантастика» в Університеті королеви Вікторії у Веллінгтоні в Новій Зеландії тощо. Подекуди такі курси стають частиною програм медіа-освіти. Міжнародний науковий простір нині містить великий масив розвідок, присвячених різним аспектам побутування жанру на екрані. Промовистим прикладом міжнародного мозкового штурму теми править цикл мистецтвознавчих і філософських публікацій, інспірованих футуристичним бойовиком братів Вачовських «Матриця».

У сучасних дослідженнях екранної фантастики домінують культурологічні й соціально-політичні характеристики екранної фантастики. М. Т. Братерська-Дронь зосередилась на філософському аспекті теми, майстерно застосовуючи до неї історичний, герменевтичний, контекстуальний методи аналізу. Авторка розглядає кінофантастику як невід'ємну складову і цілком логічний етап розвитку світової літературно-мистецької спадщини. Її передусім цікавлять зв'язки, які поєднують теоретичні й філософські ідеї античної культури з мистецьким життям новітньої доби.

Простежуючи генетичні витоки футуристичного кінематографа, дослідниця звертається до символіки та образної системи еллінської міфології. У своїй праці М. Братерська-Дронь проводить смислові паралелі між поступом науково-технічного прогресу і становленням та розвитком фантастичної тематики. і тут цілком доречним видається її звернення до творчої спадщини Дзиги Вертова і Фелікса Соболева.

Внутрішньою логікою дослідження продиктовано докладний розгляд кінематографічних варіантів теми апокаліпсису. Авторка проводить екскурс до теорій антиутопії в літературі про Армагеддон, щоб виявити головну її особливість: «...проблема криється в самій людині, в природі її єства». Ретельно добираючи фільми різних континентів і різних десятиліть, мистецтвознавець послідовно розкриває трансформацію дискурсу дистопії у світовому кіно. Аналізуючи екранні образи тоталітарного суспільства, дослідниця подає комплексний розгляд «Заводного апельсина» С. Кубрика і в підсумку зазначає, що американський режисер «...можливо, поступаючись лише Лукіно Вісконті, з філософською глибиною і художнім талантом зробив психологічний зріз людської душі, її природних інстинктів, бажань і фантазій, глибоко прихованих у свідомості людини, інтегрованої в штучне середовище суспільного життя».

Посутньою характеристикою праці «Кінофантастика: філософський аспект» є вміння авторки не просто бачити цілісну велику картину кінокультури – від її зародження до останніх здобутків, – а й точно визначати місце і роль саме української кінематографії. в цьому сенсі важко переоцінити сегмент праці, присвячений сценарній розробці О. П. Довженка «В глибинах космосу» і впливові майстра на подальший розвиток філософської антропології на напрям наукової кінофантастики, зокрема – на творчість А. А. Тарковського, докладний аналіз якої

подає М. Т. Братерська-Дронь, зупиняючись на «Сталкері» і «Солярисі». Відображає дослідниця і невдалий досвід спільної німецько-української екранізації роману братів Стругацьких «Важко бути богом» (1989), здійсненої наприкінці радянської доби на кіностудії ім. О. П. Довженка Петером Фляйшманом.

У розділі «Робототехнічна проблематика в кінематографі» авторка виводить генеалогію образу штучної людини від античної літератури, побіжно згадуючи розробки Леонардо Да Вінчі й літературно-кінематографічних першопрохідців теми, включно з Карелом Чапеком, а також – «Голомом» (1915) Генрика Галеена й блокбастером Фріца Ланга «Метрополіс» (1927), який після повної реставрації 2001 року користується великим попитом на міжнародних кінофестивалях в усьому світі. М. Братерська-Дронь приділяє увагу як знаним і раніше дослідженим стрічкам, так і картинам, які тривалий час лишалися забутими. До таких належить недооцінений сучасниками фільм Іллі Ольшвангера «Його звали Роберт» (1967), на прикладі якого науковець розкриває сенс підходів філософської антропології до проблеми штучного інтелекту.

В останньому розділі праці фольклорні й літературні твори розглянуто як джерело основних тем і образів, сконцентрованих у новітній кінофантастиці, представлений екранними епосами «Гаррі Поттер» (2001–2011) і «Володар перснів» (2001–2003). Масштабність розвідки М. Братерської-Дронь, її багаторівневий підхід до масиву наукової кінофантастики, сформованого за всю історію світового кіно, точне бачення місця української кінематографії й перспектив її поступу в цій тематиці, визначають важливість якнайширшого ознайомлення фахівців і творчої молоді з монографією «Кінофантастика: філософський аспект». Відповідно до сьогоденного міжнародного освітнього досвіду це дослідження має стати основою спеціального курсу для слухачів мистецьких вишів.

Людмила НОВІКОВА